

15. Hostland D., Karam P. (2005), *Assessing Debt Sustainability in Emerging Market Economies Using Stochastic Simulation* Washinton, USA
16. Joo H. (2014), *Sovereign Default Risk, Fiscal Adjustment, and Debt Renegotiation*, available at: <http://people.bu.edu/joohs214/Sovereign%20default%20fiscal%20adjustment.pdf>
17. Krugman P. (1998), *What Happened to Asia?*, available at: <http://www.mit.edu/people/krugman>
18. Kulkarni K.G. (2011), *Readings in International Economics : Selected Writings of Prof.*, 2nd edition, p. 205-223.
19. Muller A. (2010), *Real Estate Bubbles and the Economic Crises: The Role of Credit Standards and the Impact of Tax Policy*, / *Journal of Property Tax Assessment & Administration*, Vol.7, Issue 1, p.13-36.
20. Reinhart C.M., Rogoff K.S. (2010), *From financial crash to debt crisis*. Washinton, USA
21. Reinhart C.M., Rogoff K.S., Savastano M.A. (2003), *Debt intolerance*. Washinton, USA

УДК 330.342.146:364.22

У. А. Волинець

молодший науковий співробітник
відділу регіональної фінансової політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів

КОНЦЕПЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ БОРТЬБИ З БІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено сутності та змісту сучасної соціальної держави. Визначено, що держава є найбільш важливим інститутом політичної системи суспільства. Її важливість визначається максимальною концентрацією ресурсів, що дозволяють їй впливати на соціальні зміни, вона є феноменальним явищем, котре посідає провідне місце у політичній системі суспільства. Розглядаються її зміст, принципи й функції, розвиток та особливості. Визначено особливості бідності основних напрямів соціально-економічної політики держави та методи по їх подоланню. Проаналізовано найбільш важливі проблеми побудови соціальної держави в Україні. Доведено, що удосконалення правових засад діяльності соціальної держави мають бути спрямовані на постійну модернізацію законодавчого поля її діяльності, приведення законодавства України у сфері соціального розвитку та в інших сферах суспільного життя до європейських правових стандартів.

Ключові слова: концепція, механізм, принцип, соціальна відповідальність, соціальна держава.

Volynets U. CONCEPT OF THE WELFARE STATE AS ONE OF THE WAYS TO COMBAT POVERTY IN UKRAINE

The article is devoted to the nature and content of the modern welfare state. It was determined that the state is the most important political institutions of society. Its importance is determined by the maximum concentration of resources, allowing it to affect social change, it is a phenomenon, which plays a leading role in the political system of society. We consider the content, applications and functions, development and features. The features of poverty the main areas of socio-economic policies and methods to overcome them. Analyzes the most important issues of the social state in Ukraine. It is proved that the improvement of the legal principles of the welfare state should be directed to the constant modernization of its legal framework, the legislation of Ukraine in the field of social development and other areas of public life to European legal standards.

Keywords: concept, mechanism, principle, social responsibility, social state

Україна належить до країн не лише з високим, а й зростаючим рівнем бідності. Значний спад виробництва за умов економічної кризи, інфляція, зниження продуктивності праці, штучне утримування на виробництві зайвої робочої сили, зростання рівня та тривалості безробіття у поєднанні з монопольним становищем окремих галузей та підприємств неминуче призвели до зниження обсягів валового внутрішнього продукту на душу населення, скорочення частки оплати праці в його структурі, зменшення реальних доходів та реальної заробітної плати, зниження платоспроможного попиту населення і обсягів споживання при одночасному погіршенні його якості та структури. До цього додався процес поляризації колишнього елітарного суспільства, який характеризується, з одного боку, стрімкою концентрацією коштів та майна в руках нечисленних груп населення, з іншого – прогресуючим

збільшенням масштабів бідності та знедоленості широких верств.

І хоча бідність з'явилася у країні не сьогодні і не є тільки наслідком трансформаційної кризи та прорахунків у проведенні реформ, нині вона перетворилася на один з найважливіших чинників формування соціальної напруги і соціальної нестабільності в суспільстві, стрімкого зниження народжуваності, зростання обсягів еміграції, включаючи нелегальну, погіршення стану здоров'я та зростання смертності, посилення процесів депопуляції. Отже, сьогоднішня бідність загрожує перетворитися і на проблему майбутнього.

Актуальність теми визначається насамперед тим, що цілий ряд держав, які здійснюють ринкове реформування своїх економік, зіткнулися з проблемою бідності, її легалізацією і поширенням масштабів. Щоб політика подолання бідності в

країнах із перехідною економікою стала більш ефективною, необхідно глибоко і всебічно досліджувати феномен бідності, виявити його економічні аспекти, причини виникнення, методологію оцінки і характеристик бідності. Є нагальна потреба в узагальненні і глибокому аналізі накопиченого практичного досвіду щодо подолання бідності в розвинених країнах, у розробці програм і заходів боротьби з бідністю в постсоціалістичних країнах. Вивчення бідності й основних напрямів соціально-економічної політики держави по її подоланню є актуальним як у теоретичному, так і в практичному плані.

Основні положення, що визначають загальні теоретико-методологічні основи щодо подолання бідності, базуються на концепціях провідних представників економічної думки XVIII – XX ст.: Ч. Бута, О. Льюїса, Т. Мальтуса, К. Маркса, Ж. Прудона, Е. Реклю, Д. Рікардо, С. Раунтри, А. Сміта, Г. Спенсера, П. Таунсенда, Ф. Хайєка.

Проблема бідності перебуває у центрі уваги провідних вітчизняних та зарубіжних вчених: Е. Лібанової, Ю. Архангельського, О. М. Бородіної, К. Верфа, І. Ф. Гнибіденко, С. Калініної, В. Куценко, Р. Нурєєва, М. Папієва, І. Прибиткової, Т. Репіної, А. Сена, Л. Черенько.

Питання розвитку соціальної держави в європейських країнах розглядаються багатьма авторами, зокрема, такими як Н. Антюшина, Л. Вітте, І. Гау, Дж. Гранд, Л. Дауел, М. Делі, Б. Жувенель, В. Іноземцев, М. Каргалова, В. Ойкен, М. Річчері, С. Федоров та інші.

Мета статті. Узагальнити наукові та практичні погляди на вивчення концепції соціальної держави як одного із напрямків подолання бідності. Розглянути принципи та функції соціальної держави.

Як відомо із Конституції України Стаття 1 Україна проголошена демократичною, соціальною, правовою державою. Світовий досвід свідчить про те, що конституційно проголошують себе соціальними ті держави, які не тільки зобов'язуються гармонізувати інтереси особистостей, соціальних груп і всього суспільства, виключити їх антагоністичне протиставлення та підкорення одне одному, а й проявляють політичну волю щодо послідовного втілення в життя цих зобов'язань.

Концепція соціальної держави – це закріплене в конкретних механізмах реалізації системне визначення найважливіших цілей, принципів, пріоритетів держави щодо забезпечення суспільного прогресу. Розвиток соціальної держави значною мірою зумовлюється моральними чинниками [1].

Головний суб'єкт економіки в сучасних умовах – держава. Вона, по-перше, визначає і захищає умови економічної діяльності, ті «правила гри», згідно з якими діють всі суб'єкти економіки. Закони, процедури і норми, що визначаються державою, носять обов'язковий характер. По-друге, держава

створює і захищає за допомогою антимонопольного законодавства ринкове середовище, завдяки якій діє механізм конкуренції. По-третє, держава через податкову систему і бюджет перерозподіляє фінансові потоки, здійснює економічне регулювання і безпосередню економічну діяльність, створюючи об'єкти державної власності та керуючи ним. Держава має заохочувати бізнес враховувати інтереси суспільства, стимулювати його до відповідальності за власний вплив на споживачів, найманих працівників, громади та навколишнє середовище [2].

На сьогоднішній день декларативне проголошення допомоги соціально вразливим прошаркам не є головним атрибутом соціальної держави, а реальна відсутність бідних. При цьому добробут забезпечується не лише перерозподілом власності одних на користь інших, а головним чином стимулюванням і забезпеченням активної та ініціативної діяльності всіх громадян [1]. Важливим чинником розвитку соціальної держави є трансформація соціальної політики в активну, яка не тільки усуває наслідки соціального дисбалансу, але й передбачає збалансований політичний перерозподіл суспільних благ. Ця соціальна політика сприяє перетворенню всієї соціальної сфери у напрямі стабілізації та зростання рівня життя громадян, формування стабільної та ефективної системи соціального захисту і соціального забезпечення [1].

Соціальна держава – це та держава, яка ставить своєю вищою цінністю соціальну справедливість. Це така форма суспільства, яка може забезпечити соціальний прогрес. Це держава, що ставить перед собою за головні пріоритети, перш за все, це соціальний захист громадян, уникнення соціально-економічних конфліктів та забезпечення гідного життя громадян за допомогою дотримання соціальних стандартів.

Соціальна держава захищає права, свободу, законні інтереси всіх її громадян і слугує зняттям соціальної напруженості в країні. Вона бере на себе обов'язок піклуватись про соціальну справедливість, добробут громадян, їхню соціальну захищеність [3].

Одним із основних завдань соціальної держави є визначення основних принципів, що мають усвідомлювати громадяни і реалізовуватись через діяльність державних та недержавних інституцій (табл. 1).

З даної таблиці, можна зробити висновок, що принципи соціальної держави виступають базовими ознаками даного типу держави, а також визначають її функціональну наповненість. Проте, жоден із принципів соціальної держави, попри їх універсальний характер, не може виступати у якості достатньої підстави для визначення соціального характеру функціонування держави.

Основні принципи соціальної держави

Назва принципу	Визначення
Принцип загального добробуту	Спрямований на повне забезпечення потреб громадян у необхідних матеріальних і духовних благах. Критерієм його дотримання є високий рівень життя населення, який визначається обсягом і структурою споживання, сукупністю поточних доходів та накопичень, забезпеченістю житловими умовами.
Принцип соціальної справедливості	Визначає міру забезпечення окремих громадян матеріальними і духовними благами відповідно їх внеску у суспільно корисну працю.
Принцип солідарності	Означає взаємодопомогу та взаємопідтримку між різними верствами та групами населення і виходить із засадних моральних цінностей людського існування. В основі цього принципу соціальна відповідальність працюючих за непрацездатних.
Принцип субсидіарності	Перетікання коштів від більш успішних до менш успішних за ринкових умов. Цей принцип передбачає законодавче регулювання взаємодії у соціальному секторі державних і недержавних структур з наданням громадським та приватним ініціативам переваги у фінансуванні соціальних програм.
Принцип соціальної безпеки	Обумовлює та гарантує безпеку людини, суспільства та держави від внутрішніх й зовнішніх загроз шляхом скоординованої системи національної безпеки і соціальної політики, розвитку системи соціального (державного і недержавного) страхування, інтеграції України в міжнародну систему соціального розвитку.

*складено автором на основі даних центру перспективних соціальних досліджень [4]

Основними напрямками діяльності сучасної соціальної держави є заходи спрямовані на заохочення економічного зростання, тобто сюди можна включити стимулювання попиту на ринку праці, політику цін та доходів; перерозподіл національного доходу на користь соціально вразливих верств; розвиток доступних для всіх охорони здоров'я, освіти, культури. При цьому обсяг соціальної допомоги має бути виваженим, бо надмірна соціальна допомога призводить до задоволення очікувань, зниженню мотивації до праці та розвитку психології соціального утриманства [1].

Функції соціальної держави – це основні напрямки діяльності держави, які виражають її сутність.

Соціальні функції взагалі притаманні будь-якій державі (перерозподіл багатства, регулювання трудової діяльності). Але тільки соціальна держава є «державою для людини» і реально забезпечує матеріальними ресурсами право громадянина на життя. (табл. 2) [1].

Функції держави не можна ототожнювати з функціями її окремих органів, які є частиною апарату держави і відбиваються у компетенції, у предметі ведення у правах і обов'язках (повноваженнях), закріплених за ними. Наведені нижче функції соціальної держави відбивають реалізацію загально соціальних завдань, що забезпечують об'єктивне існування людей.

Таблиця 2

Функції соціальної держави

Назва функції	Її суть
Захисна	Полягає у створенні механізму гарантування соціально-економічної безпеки людини через усунення й попередження ризиків та їх наслідків, у забезпеченні системи захисту від наявних та можливих порушень прав і свобод особистості, а також – у реалізації державних соціальних гарантій, стандартів та нормативів.
Стимулююча	Полягає у створенні системи заохочень до соціально-економічної активності, ініціативи та ефективного використання підприємницького потенціалу. Важливим стимулом виступає дотримання високих стандартів життя і умов для людського розвитку.
Інтегративна	Забезпечення суспільної злагоди, запобігання маргіналізації та поляризації суспільства, його фрагментації на соціально ізольовані верстви та групи.
Інвестиційна	Полягає у розвитку соціальної інфраструктури, забезпечення доступності охорони здоров'я, освіти, духовно-культурних здобутків. Саме ці напрямки соціальної політики є необхідними інвестиціями у майбутній добробут держави.
Соціального контролю	Полягає у наявності механізму, за допомогою якого суспільство і його елементи забезпечують дотримання певних правил, порушення яких завдає шкоди функціонуванню всієї соціальної системи. Соціальний контроль виступає як органічний елемент системи управління соціальним процесом, як механізм зворотного зв'язку між громадянами та державою.

*складено автором на основі даних центру перспективних соціальних досліджень [4]

Функції соціальної держави не є чимось сталим, раз і назавжди визначеним. Вони змінюються, еволюціонують разом з державою, відповідно до завдань, які ставить перед нею суспільство.

Отже, вивчаючи суб'єкти економіки, можна зробити висновок, що держава є найбільш важливим інститутом політичної системи суспільства. Важливість держави визначається максимальною концентрацією ресурсів, що дозволяють їй впливати на соціальні зміни, вона є феноменальним явищем,

котре посідає провідне місце у політичній системі суспільства.

Висновки. Важливо зазначити, що процес становлення соціальної держави носив еволюційний характер. Загальновідомо, що з кінця XIX століття держави Заходу поступово втрачають ознаки класової сутності і переходять від ліберальної до соціальної моделі правової державності. Це стає результатом не лише впливу теорії та практики соціалізму, але, і мабуть в першу чергу, наслідком тих природних

процесів, які в цей час почали викристалізовуватися у суспільному житті, відображенням чого стало формування спочатку теорії культурної, а з часом соціальної держави [5].

Соціальна держава – це держава, яка намагається забезпечити кожному громадянину гідні умови існування, соціальну захищеність, співучасть в управлінні виробництвом, в ідеалі порівняно однакові життєві шанси, можливості для самореалізації особистості в суспільстві. Діяльність такої держави спрямована на загальну користь, ствердження в суспільстві соціальної справедливості. Вона згладжує майнову та іншу соціальну нерівність, допомагає слабким і знедоленим, піклується про надання кожному роботи або іншого джерела існування, дбає про збереження миру в суспільстві, формуванні сприятливого для людини життєвого середовища [6].

Найбільш важливішими проблемами побудови соціальної держави в Україні є:

- Не сформований стабільний правовий механізм регулювання соціальної сфери;
- Небезпечна ситуація з соціальним захистом громадян;
- Зниження економічного потенціалу країни;
- Крайня поляризація суспільства [7].

Отже, незважаючи на всі проблеми та недоліки формування в Україні соціальної держави утвердження її в Україні передбачає формування надійних правових засад. Правові засади діяльності соціальної держави це насамперед її стабільна правова система, ефективна нормативно-правова база, спрямована на оптимальне законодавче забезпечення суспільних, зокрема соціальних перетворень в Україні. Удосконалення правових засад діяльності соціальної держави мають бути спрямовані на постійну модернізацію законодавчого поля її діяльності, приведення законодавства України у сфері соціального розвитку та в інших сферах суспільного життя до європейських правових стандартів.

Одним із головних напрямів боротьби з бідністю є те, що влада приречена на проведення системних реформ, перш за все – в соціальній сфері. Очевидно, що зміни продовжуватимуться не один рік, будуть непростими і не популярними. Швидкого позитивного ефекту від проведених реформ також не буде. Проте, якщо суспільство побачить, що нести тягар змін будуть всі категорії населення, а не тільки середній клас і бідні, то такі реформи будуть підтримані громадянами, і, головне, дадуть

необхідний результат – поліпшення добробуту українського народу.

Список використаних джерел

- 1.Льчук Л. І. Концепція соціальної держави України (проект) / Л. І. Льчук, А. В. Сивак, А. П. Супруненко – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cpsr.org.ua/?pr=9&id=131>
- 2.Деркач С. Бізнес має бути соціально відповідальним [Електронний ресурс]. – Режим доступу : stepanderkach.com.ua/stepan-derkach-biznes-maye-buti-socialno-vidpovidalnim
- 3.Грабовський А. Г., Осінська О. Б. Основні принципи, функції та моделі соціальної держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/18_EN_2009/Economics/46293.doc.htm
- 4.Дементов В. О. Механізм регулювання соціальної сфери в соціальній державі / В. О. Дементов // *Управління розвитком*. – 2010. - №7 (83).
- 5.Майєр Дж. М. Основні проблеми економіки розвитку / Дж. М. Майєр, Дж. Е. Раух, А. Філіпенко. – Київ : Либідь, 2003. – 688 с.
- 6.Розвиток партнерства між місцевою владою та недержавним сектором у сфері надання громадських послуг : монографія / за заг. ред. Ю. П. Лебединського. – Ужгород : Патент, 2003. – 190 с.
- 7.Бебик В. Держава і громадянське суспільство : партнерські комунікації у глобальному світі : [навч.-метод. посіб.] / В. Бебик, В. Бартніков, Л. Дегтерьова, А. Кудряченко; за заг. ред. В. Бебика: Київ : Ін-т громадянського суспільства, 2006. – 248 с.

References

- 1.Lichuk L. I., Sivak A. V., Suprunenko A. P., *Concept of the welfare state of Ukraine (draft)*, [Online], available at: <http://www.cpsr.org.ua/?pr=9&id=131>
- 2.Derkach S. *Business must be socially responsible* [Online], available at: stepanderkach.com.ua/stepan-derkach-biznes-maye-buti-socialno-vidpovidalnim
- 3.Hrabovskyy A. G., Osinska O. B. (2009), *Basic principles, functions and models of welfare state* [Online], available at: http://www.rusnauka.com/18_EN_2009/Economics/46293.doc.htm
- 4.Dementov V. A. (2010), *Mechanism of regulation of social services in the social state*, *Development Management*, vol.7, pp, 23-32.
- 5.Mayyer J. M., Rauch J. E., Filippenko A. (2003), *The main problems of the economy*, Kyiv, Lybid, 688 p.
6. Lebedinsk Y.P. (2003) *Development of partnership between local authorities and the private sector in the provision of public services*, *Uzhgorod, Patent*, 190 p.
- 7.Bebyk W., Bartnikov V., Degterev L., Kudryachenko A. (2003), *State and Civil Society: communication partner in the global world*: Kyiv, Institute of Civil Society, 248 p.